

ARGUMENTÁCIOU SA ZDÔVODNENIE NEDÁ OBJAVIŤ ANI VYTVORIŤ

MILOŠ TALIGA, Katedra filozofie, Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Banská Bystrica, SR

TALIGA, M.: Justification Can Be Neither Discovered nor Created
by Argumentation
FILOZOFIA 73, 2018, No 8, pp. 636 – 646

Can argumentation discover that statements are justified? Or can justification of statements originate in argumentation? In the paper it is argued that as far as epistemic justification is concerned, both questions have to be answered in the negative. Because of the regress problem, argumentation cannot reveal justification. And because of the fallacy of begging the question, argumentation cannot produce justification. Consequently, it is utterly wrong to claim that the purpose of argumentation is to justify statements that are being argued for.

Keywords: Epistemic justification – Argumentation – Cogent arguments – Regress problem – Fallacy of begging the question

Úvod. V súčasnej epistemológii sa bežne zvažujú dve alternatívy, ako by mohla argumentácia¹ pomáhať pri zdôvodňovaní výrokov: buď je zdôvodnenie argumentáciou *prenášané* z premís na závery argumentov, alebo je zdôvodnenie argumentáciou *vytvárané* (pozri napr. Ginet 2014, 290 alebo Klein 2014, 294). Podľa prvej predstavy sú výroky zdôvodnené *už predtým*, ako sa spoja v argumente v podobe premís a záverov, no argumentácia nám pomáha odhaliť fakt, že niektoré výroky (typicky: závery argumentov) sú zdôvodnené. Táto predstava je teda rýdzo internalistická, pretože argumentáciu vykresľuje ako nástroj „zviditeľňovania“ (objavovania) zdôvodnených výrokov. Podľa druhej predstavy sú výroky zdôvodnené *samotnou argumentáciou*, čiže vďaka spojeniu premís a záveru v nejakom argumente. Táto predstava môže mať aj externalistickú príchuť, pretože argumentáciou by mohli byť vytvárané zdôvodňujúce väzby medzi výroky (premisami a závermi argumentov) aj vtedy, keď by si toho nikto nebol vedomý.

V tejto stati uvediem argumenty, podľa ktorých sú obe predstavy chybné, pretože argumentáciou sa nedá zdôvodnenie výrokov objaviť ani vytvoriť. Aby som sa vyhol prípadným nedorozumeniam, vymedzím najprv termín „zdôvodne-

¹ V tejto stati budem chápať termíny „argumentácia“ a „usudzovanie“ ako synonymá. Za synonymné budem považovať aj termíny „argument“, „úsudok“ a „inferencia“, resp. termíny „argumentovať“ a „usudzovať“.

nie“, a až potom sa budem venovať kritike názoru, že zdôvodnenie výrokov môže byť odhalené alebo vytvorené pomocou buď deduktívne platných, alebo deduktívne neplatných argumentov. Na záver uvediem vysvetlenie, prečo fakt, že ani argumenty z tejto state neposkytujú zdôvodnenie pre svoje závery, neohrozuje hlavnú tézu state, podľa ktorej argumentáciou nemôžeme odhaliť ani vytvoriť zdôvodnenie výrokov.

1. Epistemické zdôvodnenie. Pod termínom „zdôvodnenie“ chápem buď *dostatočné*, alebo *čiasťočné* dobré dôvody v prospech pravdivosti zdôvodňovaného výroku. Dostatočné dobré dôvody v prospech nejakého výroku sú *neomylné* v tom zmysle, že z nich deduktívne vyplýva pravdivosť zdôvodneného výroku. Mať dostatočne dobré dôvody pre výrok znamená mať záruku (alebo istotu), že výrok je pravdivý. Dostatočne zdôvodnený výrok teda nemôže byť nepravdivý. Čiasťočné dobré dôvody v prospech nejakého výroku sú *omylné*, pretože zvyšujú pravdepodobnosť toho, že zdôvodnený výrok je pravdivý, no jeho pravdivosť nezaručujú. Čiasťočne zdôvodnený výrok teda môže byť nepravdivý.

Pre oba typy zdôvodnenia (neomylné aj omylné) je typické, že spĺňajú požiadavku, aby *zdôvodnenie viedlo k pravdivosti zdôvodňovaného výroku*: dostatočne dobré dôvody vedú k pravdivosti zdôvodňovaného výroku neomylné, čiasťočne dobré dôvody zasa omylné.² Túto požiadavku spĺňajú aj externalistické teórie zdôvodnenia, pretože ich pointou nie je len to, že o zdôvodnení výrokov (resp. presvedčení) nemusí nikto ani len tušiť, ale aj to, že výsledkom zdôvodnenia sú (prevažne) pravdivé výroky (resp. presvedčenia). Napríklad podľa Goldmanovho reliabilizmu je zdôvodnenie presvedčenia „funkciou spoľahlivosti procesu alebo procesov, ktoré presvedčenie spôsobujú, kde... spoľahlivosť je tendenciou procesu produkovať presvedčenia, ktoré sú skôr pravdivé než nepravdivé“ (Goldman 1979, 10).

Zdôvodnenie, ktoré vedie k pravdivosti zdôvodneného výroku, sa nazýva *epistemické zdôvodnenie*: „Základnou črtou epistemického zdôvodnenia je to, že má viesť k pravdivosti (that it be *truth-conducive*): zdôvodniť presvedčenie znamená spojiť ho s niečím, čo zvyšuje pravdepodobnosť (the likelihood) toho, že je pravdivé“ (Williams 1999, 54). V podobnom duchu sa vyjadruje aj Hetherington, keď píše, že „na rozdiel od pragmatického zdôvodnenia má byť epistemické zdôvodnenie nejakým spôsobom úzko spojené s pravdou... epistemické zdôvodnenie presvedčenia je zdôvodnením pravdivosti presvedčenia, nie jeho užitočnosti alebo spoločenskej úctyhodnosti“ (Hetherington 1996, 22). Zdôvodnenie, ktoré k pravdivosti zdôvodneného výroku nevedie, by sme preto mohli nazvať *neepistemickým zdôvodnením*.

Téza, že neepistemické zdôvodnenie nie je dôležité pre epistemológiu, je triviálna. Jedným z cieľov súčasnej analytickej epistemológie je vysvetliť, za akých okolností nejaký typ zdôvodnenia určitého výroku vedie osobu, ktorá daný výrok

---

² Mám na mysli tzv. *truth-conducivity of justification* – pozri napr. (Lammenranta 2008, časti 8 a 9).

tvrdí, k tomu, že tvrdí pravdivý výrok. Preto sa neepistemické dobré dôvody považujú za epistemologicky zbytočné. Nech by už bola teória o neepistemických dôvodoch akokoľvek košatá, nedávala by odpoveď na otázku, vďaka čomu a akým spôsobom získavame poznanie. Analogicky, nech už by bola argumentácia, ktorá by odhaľovala alebo vytvárala *neepistemické zdôvodnenie* akokoľvek dokonalá, nedávala by odpoveď na otázku, či sú závery, ku ktorým vedie, pravdivé alebo aspoň pravdepodobne pravdivé (čiže skôr pravdivé ako nepravdivé).

V tejto stati sa budem zaoberať otázkou, či môže byť argumentáciou odhalené alebo vytvorené *epistemické zdôvodnenie*, pretože keby mohlo byť, tak závery, ku ktorým by taká argumentácia viedla, by boli pravdivé, alebo aspoň pravdepodobne pravdivé, čo by sme v prípade odhaľovania epistemických dobrých dôvodov mohli dokonca aj vedieť. Pre niektorých by možno bolo útechou, keby sa epistemické zdôvodnenie dalo argumentáciou aspoň vytvoriť, ak už nie odhaliť. Hoci si myslím, že by išlo o utešovanie sa paradoxom, v časti 3 predostriem iné argumenty, podľa ktorých zdôvodnenie nemôže byť argumentáciou ani vytvorené. Ešte predtým sa však v časti 2 sústredím na otázku, či môžu byť epistemické dobré dôvody pomocou argumentácie objavené.

2. Argumentáciou sa nedá zdôvodnenie objaviť. Predstava, podľa ktorej pomocou argumentácie objavujeme (zistujeme, odhaľujeme), ktoré výroky spojené v argumente boli (a stále sú) epistemicky zdôvodnené, zlyháva na dvoch problémoch. Prvým z nich je fakt, že pomocou *deduktívne platnej* argumentácie môžeme zistiť „len“ to, že záver vyplýva z premís, nie však to, že záver je pravdivý. Ako je známe, na to, aby bol argument deduktívne platný, nie je potrebné, aby mal pravdivé premisy. Formuláciou deduktívne platného argumentu sa dozvedáme nanajvýš to, že *ak* sú jeho premisy pravdivé, tak musí byť pravdivý aj jeho záver: „Zistenie, že výrok logicky vyplýva z nejakých iných výrokov, nepotvrďuje jeho pravdivosť. Zaručuje iba toľko: ak sú pravdivé predpoklady, musí byť pravdivý aj záver“ (Šeřfránek 1969, 98). Pravdivosť výrokov, z ktorých určitý deduktívne platný argument pozostáva, sám argument nijako nenaznačuje. Preto pomocou daného deduktívne platného argumentu nezískavame ani informáciu o tom, že výroky, z ktorých daný argument pozostáva, boli (a stále sú) zdôvodnené.

Túto informáciu nám, vzhľadom na problém nekonečného regresu, nemôže poskytnúť ani žiadny iný deduktívne platný argument. Predstavme si, že by sme v snahe o zistenie, či sú (dajme tomu) dve premisy pôvodného deduktívne platného argumentu zdôvodnené, sformulovali dva iné deduktívne platné argumenty s novými premisami a so závermi, z ktorých jeden by kopíroval prvú premisu pôvodného argumentu a druhý druhú. Ani jeden z nových argumentov by nenaznačoval pravdivosť svojich vlastných premís, a preto by nám nepomáhal zistiť, či sú jeho závery (čiže premisy pôvodného argumentu) zdôvodnené. Ak nám teda vôbec niečo naznačuje pravdivosť premís deduktívne platných argumentov, tak to nie sú deduktívne platné argumenty. Deduktívne platnou argumentáciou

sa nedá odhaliť, či sú výroky, z ktorých tieto argumenty pozostávajú, epistemicke zdôvodnené.

Samozrejme, niekto by mohol namietať, že uvedená úvaha je zavádzajúca, pretože regres sa zastavuje na *presvedčivých* deduktívne platných argumentoch, o ktorých vieme, že ich premisy sú pravdivé.³ Ak totiž o premisách deduktívne platného argumentu vieme, že sú pravdivé, tak sa zdá, že pomocou takého argumentu zisťujeme, že pravdivosť jeho záveru je zdôvodnená, a to dokonca neomylné. Nezabúdajme však, že predstava o odhaľovaní zdôvodnenia pomocou argumentácie je *internalistická* a zahŕňa v sebe tézu o *prenose zdôvodnenia* z premís argumentu na jeho záver. Vie teda argumentujúci subjekt, že mu presvedčivý argument odhaľuje zdôvodnenie pravdivosti svojho záveru, ak mu *ten istý argument* neodhaľuje zdôvodnenie pravdivosti svojich premís? Podľa všetkého nie. Na to, aby mohol internalista s čistým svedomím tvrdiť, že subjekt pomocou presvedčivého argumentu *zistil*, že pravdivosť jeho záveru je *zdôvodnená*, subjekt by musel o premisách argumentu vedieť *na základe dobrých dôvodov*, že sú pravdivé. Toto poznanie mu nedáva pôvodný presvedčivý argument.⁴ Otázka preto znie, či subjekt môže pomocou nejakého iného argumentu zistiť, že pravdivosť premís pôvodného argumentu je epistemicke zdôvodnená. Ak áno, rovnakej otázke bude internalista čeliť aj pri novom argumente, a tak donekonečna.

Niektorí myslitelia pokladajú za riešenie problému regresi fundacionalizmus. Podľa nich tak ako deduktívne platná inferencia zachováva, no nevytvára pravdivosť, rovnako aj prijateľná inferencia zachováva, no nevytvára zdôvodnenie: Keď sú presvedčenia „pospájané prijateľnou inferenciou, v samotnom inferenčnom spojení neexistuje nič, čo by malo podiel na zdôvodnení týchto presvedčení; nič, čo by vysvetľovalo, prečo je niektoré z nich zdôvodnené“ (Ginet 2014, 291). Preto tvrdia, že „usudzovanie nemôže vytvoriť zdôvodnenie, môže ho len *preniesť* z premís na záver“ (Ginet 2014, 290). Na tejto fundacionalistickej kritike je pozoruhodné, že explicitne útočí na predstavu o argumentácii ako *stvoriteľke* zdôvodnenia, no pritom zanedbáva otázku, či môže byť zdôvodnenie argumentáciou aspoň *odhaľované*. Ginet len zdôrazňuje, že ani „nekonečná reťaz inferenčných zdôvodnení nemôže nikdy úplne vysvetliť, prečo je ľubovoľný článok reťaze zdôvodnený“ (Ginet 2014, 291), teda že pomocou argumentácie sa nedá *pochopiť*, prečo je nejaké presvedčenie zdôvodnené. Dá sa však pomocou argumentácie *zistiť*, že nejaké presvedčenie je zdôvodnené?

Podľa argumentov, ktoré som doteraz uviedol, sa zdôvodnenie presvedčení (resp. výrokov) nedá odhaliť pomocou deduktívne platnej argumentácie. To platí,

---

³ Deduktívne platný argument s pravdivými premisami, o ktorých vieme, že sú pravdivé, nazýva *presvedčivým* (angl. *cogent*) napr. Martinich (2005, 33), ktorý však nepresadzuje stratégiu proti regresi, opísanú v texte.

⁴ A to ani vtedy, keď sú premisy pôvodného presvedčivého argumentu nevyhnutne alebo analyticky pravdivé. Zdôvodnenie ich pravdivosti totiž nie je odhalené vďaka danému (pôvodnému) argumentu.

samozrejme, aj pre fundacionalistov. Tí sa, typicky, v otázke zdôvodnenia prikláňajú k téze, že zdôvodnenie nejakého článku inferenčnej reťaze (či už sú to premisy argumentu, alebo jeho záver) je v konečnom dôsledku *neinferenčné* – články inferenčnej reťaze nie sú zdôvodnené vďaka inferencii, ale vďaka apriórnym či aposteriorným neinferenčným základom (bližšie pozri Ginet 2014, 284 – 286). Keďže cieľom tejto state je zhodnotiť otázku, do akej miery, a či vôbec argumentácia pomáha buď odhaľovať, alebo vytvárať zdôvodnenie výrokov, nebudem sa už fundacionalizmom viac zaoberať.

Druhý problém predstavy o objavovaní epistemického zdôvodnenia pomocou argumentácie tkvie v tom, že podľa štandardnej interpretácie je pravdivosť záverov presvedčivých *deduktívne neplatných* argumentov⁵ pravdepodobnejšia za prítomnosti ich premís ako bez nich. To však znamená, že závery presvedčivých deduktívne neplatných argumentov nie sú zdôvodnené už pred argumentáciou, ale až počas nej: zdôvodnenie *nie je prenášané* z premís na záver, ale *vzniká* v okamihu vhodného spojenia záveru s vhodnými premisami. Samozrejme, problém aké „spojenie“ je „vhodné“, je dodnes otvorený. Cieľom zvyšku tejto state nie je priniesť naň odpoveď, ale zhodnotiť otázku, do akej miery, a či vôbec môže zdôvodnenie vzniknúť v procese argumentácie.

3. Argumentáciou sa nedá zdôvodnenie vytvoriť. Predstava, podľa ktorej epistemické zdôvodnenie vzniká (vynára či vytvára sa) vďaka argumentácii, zlyháva na chybe predpokladania záveru (angl. *fallacy of begging the question*).⁶ Priezračne kruhové argumenty sa bežne považujú za chybné (angl. *fallacious*), keď sú použité na zdôvodnenie svojich záverov (pozri napr. Cavender, Kahane 2010, 59; Martinich 2005, 35; Sinnott-Armstrong, Fogelin 2010, 369). Napríklad argument s premisou A a záverom A by nikto nepokladal za prijateľné zdôvodnenie záveru A, pretože dôvodom, ktorý argument predkladá v prospech A, je samo A. Taký argument evidentne trpí chybou predpokladania svojho záveru, a preto ho ani nezdôvodňuje. Predstavme si však, že by niekto v snahe zdôvodniť záver A predostrel iný argument, tentokrát s premisami C a A. Predpokladá tento nový argument svoj záver? Určite áno. Je preto rovnako chybným pokusom o zdôvodnenie záveru A ako predošlý, evidentne kruhový argument? Názory sa rozchádzajú.

Pozrime sa najprv na *deduktívne platné* argumenty. Zvážme nasledujúci notoricky známy argument a chápme ho ako pokus o zdôvodnenie toho, že Sokrates je smrteľný:

---

⁵ Termín *presvedčivý deduktívne neplatný argument* je vymedzený v 8. odseku časti 3.

⁶ Niektorí autori chápu výraz *fallacy of begging the question* ako synonymum výrazov *fallacy of petitio principii* alebo *fallacy of circular reasoning* – pozri napr. (Cohen, Nagel 1934, 178) alebo (Eemeren, Grootendorst, Snoeck Henkemans 2002, 185).

- (arg) 1. Všetci ľudia sú smrteľní.
2. Sokrates je človek.

Preto:

3. Sokrates je smrteľný.

Podľa J. S. Milla (1843, kniha II, kap. III, § 2) je (arg) chybným zdôvodnením, pretože premisa 1 môže byť predložená ako dobrý dôvod pre záver 3 len vtedy, keď je o závere 3 už známe, že je pravdivý. Keby sme teda chceli pomocou (arg) zdôvodniť pravdivosť záveru 3, tak sa dopúšťame tej chyby, že *vopred* (v premise 1) *predpokladáme* záver 3, ktorého pravdivosť sme však argumentom (arg) ešte len chceli zdôvodniť.

(arg) je štandardným príkladom deduktívne platného argumentu. Preto si môžeme klásť otázku, či sa chyby predpokladania záveru dopúšťajú všetky deduktívne platné argumenty, ktoré sa používajú na zdôvodnenie svojich záverov. Odpovede na túto otázku sa rôznia. Niektorí myslitelia, napr. Miller (2006, 70), odpovedajú kladne, iní (napr. Woods, Irvin, Walton 2004, 111) záporne. Je však pozoruhodné, do akých ťažkostí sa zaplietajú optimisti (podľa ktorých nie každý deduktívne platný argument predpokladá pravdivosť svojho záveru), keď opisujú deduktívne platné argumenty, ktorých premisy sú relevantné pre zdôvodnenie ich záverov. Uvediem len jeden príklad.

Damer tvrdí, že premisy deduktívne platného argumentu sú „očividne relevantné pre záver argumentu, pretože záver správne utvoreného deduktívneho argumentu jednoducho ozrejmuje to, čo je implicitne obsiahnuté už v jeho premisách“ (2009, 33). Neskôr Damer (2009, 63) rozoznáva štyri prípady, keď argument zlyháva na predpoklade pravdivosti svojho záveru. Jedným z nich je chyba kruhovej argumentácie, ktorej sa dopúšťame vtedy, keď „v premisách argumentu explicitne alebo implicitne tvrdíme to, čo sa tvrdí v závere daného argumentu“ (2009, 63). To však značí, že podľa Damera premisy deduktívne platného argumentu sú pre záver argumentu relevantné vtedy, keď záver explicitne vyjadruje to, čo je implicitne obsiahnuté už v premisách argumentu, čiže vtedy, keď sa v premisách argumentu implicitne tvrdí to, čo sa tvrdí v závere argumentu. V tom prípade je však podľa Damera argument kruhový, lebo predpokladá pravdivosť svojho záveru, ktorú mal ešte len dokázať.

Niektorí myslitelia vo svojich úvahách o chybe predpokladania záveru dospievajú k požiadavke, aby premisy argumentu boli podporené takými dôvodmi, ktoré sú od záveru daného argumentu *nezávislé*, pretože v takom prípade by prijatie premís nebolo podmienené prijatím záveru (Sinnott-Armstrong, Fogelin 2010, 372 – 373). Hoci je táto požiadavka pochopiteľná, je trojnásobne podozrivá. Po prvé, ak k chybnému argumentu, ktorý vopred predpokladá svoj záver, doplníme premisy (dôvody), ktoré sú nezávislé od záveru, tak ho tým nezbavíme jeho chyby, pretože pôvodné premisy budú stále predpokladať pravdivosť záveru. Po druhé, ak nové premisy preda len odstránia chybu predpokladania záveru, tak argument s pôvodnými premisami je pre zdôvodnenie záveru zbytočný, pretože všetko, na

čom záleží, sú nové premisy. Po tretie, ak sú nové premisy naozaj nezávislé od záveru, tak je otázne, ako ho môžu zdôvodniť, pretože nie je jasné, ako by mohli byť *relevantné* pre jeho pravdivosť.

Dospeli sme tak k nasledujúcej dileme: Ak medzi premisami a záverom argumentu neexistuje obsahová súvislosť, tak premisy nie sú relevantné pre zdôvodnenie záveru. Ak sú však premisy argumentu obsahovo prepojené so záverom argumentu, opakujú buď celý záver (to je prípad deduktívne platných argumentov), alebo aspoň nejakú jeho časť (to je prípad deduktívne neplatných argumentov), a preto čelia podozreniu, že trpia chybou predpokladania záveru, resp. jeho časti. Ak je toto podozrenie namieste, tak používanie deduktívne neplatných argumentov na zdôvodňovanie záverov vykazuje rovnakú chybu ako používanie argumentov deduktívne platných, hoci v menšej miere. Zakrátko uvidíme, ako sa dá táto „miera“ v prípade deduktívne neplatných argumentov vyjadriť.

Pozrime sa teda bližšie na *deduktívne neplatné* argumenty. Môžeme ich používaním, čiže deduktívne neplatnou argumentáciou, vytvoriť epistemické zdôvodnenie? V literatúre o neformálnej logike sú z deduktívne neplatných argumentov najväčšmi cenené tzv. induktívne silné argumenty (pozri napr. *Bowell, Kemp 2002, 70; Cavender, Kahane 2010, 9 – 11; Woods, Irvin, Walton 2004, 224*), pre ktoré v tejto stati vyhradím termín *presvedčivé deduktívne neplatné argumenty* (pozri *Govier 2010, 108 – 109*). Presvedčivý deduktívne neplatný argument má *pravdivé* premisy, ktoré robia záver argumentu *pravdepodobnejším* – teda pravdepodobnosť toho, že záver argumentu je pravdivý, je vyššia za prítomnosti premís daného argumentu ako bez nich. Pokúsim sa ukázať, že ani presvedčivé deduktívne neplatné argumenty nedisponujú žiadnou zdôvodňujúcou silou, ktorá sa im pripisuje.

Nech symbol E zastupuje premisy presvedčivého deduktívne neplatného argumentu a symbol H záver daného argumentu. Keďže H z E deduktívne nevyplýva, môžeme sa spolu s Popperom a Millerom (1987) pýtať, ako sa dá vyjadriť tá časť obsahu H, ktorou H prekračuje E. Ich (nie úplne nekontroverzný)⁷ návrh je, aby túto časť obsahu H zastupovala implikácia $E \rightarrow H$, pretože je deduktívne najslabšou propozíciou, ktorá postačuje na to, aby za prítomnosti E viedla k H (Popper, Miller 1987, 569). Zvyšná časť obsahu H (čiže tá, ktorou H nepresahuje E) môže byť zasa zastúpená disjunkciou $H \vee E$, pretože $H \vee E$ vyplýva ako z H, tak aj z E, čo značí, že je spoločným obsahom H a E, resp. je tou časťou obsahu záveru H, ktorá deduktívne vyplýva z premís E. Samozrejme, $H \vee E$ a $E \rightarrow H$ sú dovedna totožné s H, čiže platí: $(H \vee E) \& (E \rightarrow H) \equiv H$ (Popper, Miller 1987, 569).

---

⁷ Diskusia o tom, či je $E \rightarrow H$ vhodným vyjadrením tej časti obsahu, ktorou H presahuje E, vznikla hneď po prvom spoločnom článku Poppera a Millera (1983) na túto tému a pokračuje dodnes. (Pre literatúru o Popper-Millerovej teoréme pozri aktualizovaný zoznam na <https://warwick.ac.uk/fac/soc/philosophy/people/miller/pm-bibliography.pdf>.) Niektoré námietky Popper s Millerom vyvrátili už v článkoch (1984) a (1987, 580 – 585).

Mieru, v akej presvedčivé deduktívne neplatné argumenty trpia chybou predpokladania svojich záverov, naznačuje práve disjunkcia $H \vee E$: Premisy E presvedčivého deduktívne neplatného argumentu môžu byť predložené ako dobrý dôvod pre záver argumentu H len vtedy, keď je o časti záveru H – menovite o disjunkcii $H \vee E$ – už známe, že je pravdivá. Keby sme teda chceli pomocou deduktívne neplatného argumentu zdôvodniť záver H, tak sa dopúšťame tej chyby, že *vopred* (v premisách E) *predpokladáme časť záveru H*, ktorá však ešte len mala byť daným argumentom zdôvodnená. Preto premisy E *nezdôvodňujú* prvú časť záveru H, čiže $H \vee E$.

Zdôvodňujú premisy E aspoň druhú časť záveru H, čiže $E \rightarrow H$? Pre odpoveď budem parafrázovať Millerov argument (Miller 1994, 73). Majme dve vety pravdepodobnostného kalkulu. Prvá je teorémou odvodenou zo zákona násobenia a hovorí, že

$$(1) \text{ ak } H \text{ logicky implikuje } E, \text{ potom } p(H) \leq p(H|E),$$

teda že H je vždy podporené svojimi logickými dôsledkami. Druhá veta je slabou verziou zákona doplnkov a hovorí, že

$$(2) \text{ ak } p(X|Z) < p(Y|W), \text{ potom } p(\sim Y|W) < p(\sim X|Z),$$

teda že ak je pravdepodobnosť ľubovoľného tvrdenia X za prítomnosti podmienky Z menšia ako pravdepodobnosť tvrdenia Y za prítomnosti podmienky W, potom je za prítomnosti tých istých podmienok pravdepodobnosť doplnku tvrdenia X väčšia ako pravdepodobnosť doplnku tvrdenia Y.

Keď do vety (1) dosadíme namiesto H konjunkciu $E \& \sim H$,⁸ čiže negáciu $E \rightarrow H$, výsledkom bude

$$(3) p(E \& \sim H) \leq p(E \& \sim H|E)$$

a keďže konjunkcia $E \& \sim H$ je doplnkom⁹ implikácie $E \rightarrow H$, musí podľa vety (2) platiť:

$$(4) p(E \rightarrow H|E) \leq p(E \rightarrow H).$$

Vráťme sa teraz k presvedčivému deduktívne neplatnému argumentu s premisami E a záverom H. Podľa vety (4) *nezdôvodňujú* premisy E ani druhú časť záveru H, konkrétne $E \rightarrow H$, pretože *nedokážu zvýšiť stupeň jej pravdepodobnosti*.

⁸ Antecedent vety (1) vyžaduje, aby z H vyplývalo E, a preto, keďže z $E \& \sim H$ vyplýva E, môžeme vo vete (1) namiesto H dosadiť konjunkciu $E \& \sim H$.

⁹ V booleovskej algebre termín „doplnok“ vyjadruje nielen vzťah komplementárnosti (keď $X \vee \sim X = 1$), ale aj vzťah kontrárnosti (keď $X \& \sim X = 0$). Preto doplnkom implikácie $E \rightarrow H$ je jej negácia, čiže $E \& \sim H$.

Vo svetle týchto výsledkov sa zdá, že myšlienka o presvedčivých deduktívne neplatných argumentoch nešťastne mieša dovedna dve veci: fakt, že niektoré výroky môžu zvyšovať pravdepodobnosť iných výrokov¹⁰ so zbožným želaním, aby toto zvyšovanie pravdepodobnosti bolo dôsledkom deduktívne neplatnej argumentácie, ktorá by tak vytvárala zdôvodnenie pre určité výroky – pre závery presvedčivých deduktívne neplatných argumentov. Taká zmes však neexistuje. Ak je záver H presvedčivého deduktívne neplatného argumentu *pravdepodobnejší* za prítomnosti premís E než bez nich, tak je to tak *len preto*, že medzi E a $H \vee E$ existuje *deduktívna závislosť*: Pravdepodobnosť $H \vee E$ sa za prítomnosti premís E vždy rovná jednej, teda $p(H \vee E|E) = 1$, zatiaľ čo pravdepodobnosť $E \rightarrow H$ nie je za prítomnosti premís E nikdy vyššia ako bez nich.¹¹

To však znamená, že *presvedčivé deduktívne neplatné argumenty nedisponujú žiadnou zdôvodňujúcou silou*. Ich premisy E nie sú dobrými dôvodmi samy pre seba, čiže ani pre žiadny zo svojich logických dôsledkov vrátane $H \vee E$. (Tvrdiť opak by znamenalo vyhlásiť argumenty, ktoré trpia chybou predpokladania svojich záverov, za bezchybné.) Ich premisy E však nie sú dobrými dôvodmi ani pre tú časť záveru H, ktorá nie je ich logickým dôsledkom (teda pre $E \rightarrow H$), pretože jej pravdepodobnosť nezvyšujú. To nie sú dobré správy pre zástancov predstavy o vytváraní zdôvodnenia pomocou *deduktívne neplatnej* argumentácie. Slabou útechou im môže byť fakt, že dobrých správ sa nedočkali ani zástancovia predstavy o vytváraní zdôvodnenia pomocou *deduktívne platnej* argumentácie: Každý deduktívne platný argument, ktorý je použitý so zámerom zdôvodnenia svojho záveru, zlyháva pre predpokladanie svojho vlastného záveru. Chyba predpokladania záveru je prípadom *argumentačného zlyhania* (angl. *fallacy*), čiže chybného (zavádzajúceho, klamlivého) argumentu. Argument, ktorý trpí chybou predpokladania záveru, *de facto* nič nezodôvodňuje.

Výsledkom tejto časti je téza, podľa ktorej *zdôvodnenie nevzniká v procese argumentácie, pretože nemá ako a ani vďaka čomu vzniknúť*.¹² Deduktívne platné argumenty nemajú pre chybu predpokladania svojich záverov žiadnu zdôvodňujúcu silu. Deduktívne neplatné argumenty nemajú zdôvodňujúcu silu nielen pre chybu predpokladania časti svojich záverov, ale aj preto, že nezvyšujú pravdepodobnosť tých častí záverov, ktoré vo svojich premisách nepredpokladajú.

Záver. V tejto stati som predostrel argumenty, podľa ktorých sa argumentáciou nedá objaviť ani vytvoriť epistemické zdôvodnenie výrokov, z ktorých argumenty pozostávajú. Niektorí myslitelia by zrejme namietli, že tým pádom argumenty z tejto

---

¹⁰ Pozri vetu (1) vyššie.

¹¹ Pozri vetu (4) vyššie.

¹² V tomto bode sa zhodujem s Ginetovou kritikou uvedenou v časti 2. Východiská mojej kritiky sú však odlišné od jeho východísk, čo je (okrem iného) zapríčinené aj tým, že nezdieľam Ginetov fundacionalizmus.

state oslabujú samy seba, pretože zdôvodnenie ich záverov a premís sa nedá žiadnou argumentáciou objaviť ani vytvoriť. Možno by dokonca navrhli, že to usvedčuje tézy, ktoré som v tejto stati prezentoval, z ich vlastnej absurdnosti. Na záver by som preto rád rozptýlil ich obavy.

Ochotne pripúšťam, že epistemické zdôvodnenie výrokov obsiahnutých v tejto stati nemôže byť argumentáciou odhalené ani vytvorené. Dokonca si myslím, že výroky nemôžu byť epistemicky zdôvodnené ani žiadnym iným spôsobom, nielen pomocou argumentácie. Avšak fakt, že nejaký výrok nie je zdôvodnený, nie je ani najmenším náznakom toho, že by daný výrok bol nepravdivý. Preto keby niekto argumentoval, že absencia zdôvodnenia určitého výroku je dobrým dôvodom (nech už akokoľvek slabým) na to, aby sme daný výrok pokladali za nepravdivý, tak by sa dopustil argumentačnej chyby známej ako *argumentum ad ignorantiam* (pozri napr. *Bowell, Kemp 2002, 134 – 135* alebo *Damer 2009, 165 – 167*).

Naša neschopnosť objaviť a vytvoriť zdôvodnenie pomocou argumentácie, ktorú som tu proklamoval, nie je dobrým dôvodom na to, aby bola moja proklamácia považovaná za nepravdivú. Moja proklamácia je, ako dúfam, záverom deduktívne platných argumentov, ktoré som uviedol. Keby niekto *vyvrátil* tieto *argumenty*, neznamenalo by to, že ich *závery* sú nepravdivé. Závery deduktívne neplatných argumentov, ako aj závery deduktívne platných argumentov, ktorých premisy sú nepravdivé, môžu byť pravdivé. Nech je to už s argumentmi tejto state akokoľvek, nepravdivosť ich *záverov* sa dá ukázať len tak, že budú vyvrátené *samy závery*, a to buď uvedením ich absurdných dôsledkov, alebo protipríkladov (pozri napr. *Martinich 2005, kap. 5.6 a 5.7*).¹³ Uvádžam to preto, aby nevzniklo nedorozumenie. Nič z tejto state nevedie k záveru, že argumentácia je zbytočná, resp. že argumenty sa nedajú plodne využiť. Otázke, aký je ich účel, by však už musela byť venovaná iná stať.

Literatúra

- BOWELL, T., KEMP, G. (2002): *Critical Thinking: A Concise Guide*. London: Routledge.
- CAVENDER, N. M., KAHANE, H. (2010): *Logic and Contemporary Rethoric. The Use of Reason in Everyday Life*. Wadsworth: Cengage Learning.
- COHEN, M., NAGEL, E. (1934): *An Introduction to Logic and Scientific Method*. London: Routledge.
- DAMER, T. E. (2009): *Attacking Faulty Reasoning. A Practical Guide to Fallacy-Free Arguments*. Wadsworth: Cengage Learning, 6th Edition.
- EEMEREN, F. H. van, GROOTENDORST, R., SNOECK HENKEMANS, A. F. (2002): *Argumentation. Analysis, Evaluation, Presentation*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- GINET, C. (2014): Infinitism Is Not the Solution to the Regress Problem. In: Steup – Turri – Sosa (eds.) 2014, 283 – 291.

---

¹³ Podľa tohto chápania nie je vyvrátenie nejakého záveru Z zdôvodnením pravdivosti výroku „Z je nepravdivý“, ale deduktívne platným odvodením nepravdivých dôsledkov zo záveru Z.

- GOLDMAN, A. (1979): What Is Justified Belief? In: Pappas, G. S. (ed.): *Justification and Knowledge*. Dordrecht: Reidel Publishing Company, 1 – 23.
- GOVIER, T. (2010): *A Practical Study of Argument*. Wadsworth: Cengage Learning, 7th Edition.
- HETHERINGTON, S. C. (1996): *Knowledge Puzzles. An Introduction to Epistemology*. Boulder: Westview Press.
- KLEIN, P. (2014): Reply to Ginet. In: Steup – Turri – Sosa (eds.) 2014, 291 – 295.
- LAMMENRANTA, M. (2008): The Pyrrhonian Problematic. In: Greco, J. (ed.): *The Oxford Handbook of Skepticism*. Oxford: Oxford University Press, 9 – 33.
- MARTINICH, A. P. (2005): *Philosophical Writing: An Introduction*. Oxford: Blackwell Publishing, 3rd Edition.
- MILL, J. S. (1843): *A System of Logic, Ratiocinative and Inductive*. London: Longmans, Green & Co. Ltd.
- MILLER, D. W. (1994): *Critical Rationalism. A Restatement & Defence*. Chicago – La Salle: Open Court Publishing Company.
- MILLER, D. W. (2006): *Out of Error. Further Essays on Critical Rationalism*. Aldershot: Ashgate.
- POPPER, K. R., MILLER, D. W. (1983): A Proof of the Impossibility of Inductive Probability. *Nature*, 302 (5910), 687 – 688.
- POPPER, K. R., MILLER, D. W. (1984): Reply to Levi, Jeffrey and Good. *Nature*, 310 (5976), 434.
- POPPER, K. R., MILLER, D. W. (1987): Why Probabilistic Support Is Not Inductive. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London*, 321 (1562), 569 – 591.
- SINNOTT-ARMSTRONG, W., FOGELIN, R. (2010): *Understanding Arguments. An Introduction to Informal Logic*. Wadsworth: Cengage Learning.
- STEUP, M., TURRI, J., SOSA, E. (eds.) (2014): *Contemporary Debates in Epistemology*. Chichester: Wiley Blackwell.
- ŠEFRÁNEK, J. (1969): *Logika, jazyk a poznanie*. Bratislava: EPOCHA.
- WILLIAMS, M. (1999): Skepticism. In: Greco, J., Sosa, E. (eds.): *The Blackwell Guide to Epistemology*. Oxford: Blackwell Publishing, 35 – 69.
- WOODS, J. – IRVIN, A. – WALTON, D. (2004): *Argument. Critical Thinking, Logic and the Fallacies*. Toronto: Prentice Hall.

Táto stať vznikla v rámci projektu Vega 1/0617/17 *Aký je metodologický účel platnej argumentácie?*

Miloš Taliga
 Katedra filozofie FF UMB
 Tajovského 40
 974 01 Banská Bystrica
 Slovenská republika
 e-mail: milos.taliga@umb.sk